

УДК 316.74:378.12(477.54)

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

© Сокурянська Л., 2015

Людмила СОКУРЯНСЬКА

доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна, академік Академії наук
вищої школи України, віце-президент
Соціологічної асоціації України

Валентина АСТАХОВА

Ключові слова: Валентина Іларіонівна Астахова, соціологія освіти, концептуалізація безперервної освіти, становлення й розвиток приватної освіти

У статті розкрито особистість чудового українського вченого, організатора вітчизняної соціальної науки й освіти, доктора історичних наук, професора Валентини Іларіонівни Астахової. Проаналізовано її роль у становленні в Україні й у цілому в колишньому Радянському Союзі такої галузі соціологічного знання, як соціологія освіти.

Підкреслено внесок В. І. Астахової у концептуалізацію безперервної освіти, в розробку теоретичних засад громадянсько-патріотичного виховання молоді, яка навчається, у створення концепції приватної освіти на пострадянському просторі. Акцентовано увагу на її науковому, педагогічному й організа-торському талантах.

квітня 2015 року вузівська й академічна громадськість України, Росії і, я переконана, багатьох інших країн близького й далекого зарубіжжя буде вітати чудовим ювілеєм талановитого ученого й педагога, організатора науки і освіти, чарівну жінку, мого Вчителя – Валентину Іларіонівну Астахову. Я вдячна долі за те, що вона подарувала мені розкіш уже майже п'ятдесятирічного людського (у тому числі професійного) спілкування цією дивовижною особистістю. Її життя – це взірць служіння справі, служіння близьким і друзям, служіння Батьківщині. Мене зовсім не бентежить пафосність цих слів, тому що все зазначене вище – абсолютна правда.

Представляючи нашого ювіляра читачу, який, можливо, знає професора Астахову В. І. не так добре, як я, хочу почати з дуже короткого екскурсу в сучасний соціологічний дискурс. Деякі представники такого напрямку в соціології, як постмодернізм, зокрема відомий британський учений польського походження З. Бауман, вважають, що в сучасних умовах становлення

особистості відбувається не під впливом соціалізації (на думку соціолога, феномени соціалізації сьогодні зникають), а завдяки її самоконструюванню (або самомонтажу) [1, р. 190–191]. І хоча я не можу беззастережно поділити цю думку метра сучасної соціології (бо вважаю, що, незважаючи на кардинальні зміни соціальної ролі сім'ї, вона все ще залишається суб'єктом соціалізації індивіда, у будь-якому разі первинної), стосовно Валентини Іларіонівни Астахової З. Бауман має рацію: це особистість, яка «зробила» себе сама.

Усе життя Валентини Іларіонівни – це постійне, нескінченне самоконструювання. Безумовно, величезну роль в особистісному становленні Валентини Іларіонівни відіграли її батьки – Іларіон Гаврилович і Ніна Семенівна. І все ж таки всі свої головні життєві вибори (де навчатися, з ким одружитися, де працювати, чому себе присвятити), у яких виявлялася й формувалася особистість Валентини Іларіонівни, вона робила й продовжує робити сама.

Сама вступила на історичний факультет Харківського державного університету імені О. М. Горького (ХДУ) (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна), сама пішла працювати вчителем історії до середньої школи № 36 м. Харкова, сама захистила кандидатську й докторську дисертації, сама збрала навколо себе однодумців-ентузіастів приватної освіти в нашій країні. Її професійний шлях від шкільного вчителя до ректора одного з найавторитетніших приватних вищих навчальних закладів України просто вражає.

Як, завдяки чому Валентині Іларіонівні завжди вдавалося й сьогодні вдається здійснити все, за що вона береться? Я переконана, що причина криється в її надзвичайному людському таланті, а точніше, талантах. Говорять, що людина, талановита в одній сфері своєї діяльності, талановита й у всіх інших. Головне, щоб вона розпізнала в собі той або інший талант, мала би бажання його реалізувати і щоб умови середовища не заважали їй актуалізувати свої інтенції. Багаторічна співпраця з Валентиною Іларіонівною дозволяє мені говорити про те, що

вона може реалізовувати свої таланти навіть у несприятливих для цього умовах.

З огляду на обсяг цієї статті, я не зможу повною мірою розкрити всі таланти Валентини Іларіонівни Астахової. Більше того, навряд чи я зможу навіть перерахувати всі її таланти. Проте я спробую розповісти про ті з них, які, на мій погляд, передусім відрізняють цю неординарну особистість. Відразу ж зазначу, що я не намагалася побудувати ієрархію талантів Валентини Іларіонівни. Послідовність, у якій я буду представляти й, по можливості, розкривати її таланти, зовсім не свідчить про те, що одні з них більш значущі, ніж інші.

Почну з таланту, який, на мій погляд, є найбільш публічним. Мова йде про її талант ученого. Адже з ним знайомі не тільки ті, хто бере участь у наукових розробках, здійснюваних під керівництвом В. І. Астахової, не тільки її колеги з вітчизняних і зарубіжних дослідницьких центрів, які мають можливість безпосередньо контактувати з Валентиною Іларіонівною, але й люди, особисто з нею не знайомі, проте залучені до її наукової творчості завдяки численним статтям, підручникам, монографіям професора Астахової В. І.

Науковий талант Валентини Іларіонівни виявляється в багатьох іпостасях. У цьому контексті я маю на увазі не тільки її кандидатську й докторську дисертації, але й передусім її роль у становленні в нашій країні такої галузі соціологічного знання, як соціологія освіти. Професора Астахову В. І. по праву можна назвати фундатором цієї спеціальної соціологічної теорії в нашій країні. Під її керівництвом були проведені одні з перших не тільки в Харкові й не тільки в Україні, але й у колишньому Радянському Союзі соціологічні дослідження освіти як соціального інституту. І сьогодні у фокусі її наукової уваги знаходяться найактуальніші проблеми розвитку цієї сфери суспільного життя. Дослідження, які проводяться під її керівництвом або за її безпосередньої участі, торкаються таких питань, як якість підготовки фахівців у вищій школі, громадянські й політичні позиції українського студентства, перспективи розвитку приватної освіти в Україні, інновації у сфері освіти та

ін. Сьогодні особливий акцент у науковому дискурсі В. І. Астахової та її колег зроблено на проблемах і перспективах розвитку безперервної освіти в нашій країні. Не випадково створена нею й багато років очолювана Народна українська академія (НУА) стала експериментальним майданчиком Міністерства освіти і науки України з реалізації системи безперервної освіти.

Саме в діяльності НУА й інших приватних ВНЗ України знайшли своє застосування й розвиток розроблені професором Астаховою В. І. концепція виховної роботи зі студентською молоддю в умовах суспільства, що трансформується, комплексна цільова програма громадянсько-патріотичного виховання студентів і школярів, концепція розвитку науково-дослідної роботи вищої школи, концепція вдосконалення соціологічної освіти та ін.

Маючи досвід участі в дослідженнях, проведених під керівництвом В. І. Астахової, з одного боку, і співпраці з нею в межах проектів, реалізованих кафедрою соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, з іншого, написання колективних монографій (див., напр.: [2]) тощо, із цілковитою підставою можу сказати про Валентину Іларіонівну як про вченого, неймовірно вимогливого не тільки до своїх колег, але й насамперед до себе. Мене завжди захоплювала й сьогодні захоплює дивовижна працездатність Валентини Іларіонівни, її готовність працювати по 25 годин на добу, її уміння чітко формулювати дослідницькі цілі й досягати їх. Я впевнена, що не тільки мене вражає кількість проектів, здійснених під керівництвом Валентини Іларіонівни лише за останні 15 років, – 24 дослідницьких проектів. Серед них: 4 міжнародні проекти, реалізовані у 2001–2010 рр. спільно з науковцями Росії, Польщі, Латвії, Швеції, Киргизстану, Казахстану та інших країн і присвячені вивченню проблем розвитку приватної вищої школи в Україні, чинників становлення безперервної освіти в сучасному суспільстві, мотивів здобуття сучасною молоддю вищої освіти тощо; 2 всеукраїнські проекти, у центрі уваги яких були питання студентського самоврядування в Україні, а також проблеми й перспективи впрова-

дження Болонського процесу у вітчизняній вищій школі; 11 регіональних проектів, присвячених дослідженню різноманітних проблем життєдіяльності вітчизняної освітньої системи – від дигіталь-компетентності майбутніх фахівців до їхньої ролі в становленні громадянського суспільства в Україні; наразі, 7 внутрішньовузівських проектів, що акцентують увагу на чинниках і проблемах реалізації академічної наступності в умовах розвитку інноваційного комплексу безперервної освіти. Звичайно, реалізація всіх цих проектів – це результат колективної наукової творчості. Але щоб організувати цей процес, потрібно було об'єднати зусилля одноподумців, соратників у справі, якій Валентина Іларіонівна Астахова служить усе своє життя. Необхідно було створити наукову (Астахівську) школу, творчий продукт якої успішно конкурує на ринку наукової продукції. Численні монографії, підготовлені представниками цієї школи за підсумками проведених досліджень і надруковані за редакцією або за участі В. І. Астахової (див., напр.: [3–16]), сьогодні активно використовують студенти, зокрема Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, готуючись стати соціологами-професіоналами. Важко собі уявити, як за такої неймовірної завантаженості ректора (а сьогодні радника ректора) Валентина Іларіонівна тільки за останні 10 років підготувала й опублікувала більш ніж 80 наукових робіт.

Таланти людини, звичайно за деякими винятками, дуже тісно пов'язані між собою, провокують один одного, не можуть виявлятися один без іншого. Таланти Валентини Іларіонівни Астахової підтверджують це правило. Мені важко уявити, наприклад, її науковий талант поза талантом організаторським, а точніше, поза її організаторським генієм. Кажучи так, я жодною мірою не грішу проти істини і вважаю, що зі мною погодяться всі, хто знає Валентину Іларіонівну. Оскільки, тільки володіючи організаторським генієм, можна було зробити те, що зробила й продовжує робити ця приголомшлива жінка. Я зазначу тільки найголовніше, з моєї точки зору, що було створене завдяки її організаторському генію, серцевину якого, як, утім, і всіх інших талантів

Валентини Іларіонівни, становить колосальне творче начало її особистості.

Почну з тієї справді титанічної організаторської роботи, яку провела Валентина Іларіонівна, відроджуючи художню самодіяльність Харківського університету. Колективи університетської самодіяльності в ті роки, коли художню раду ХДУ очолювала В. І. Астахова (перш за все я маю на увазі академічний хор, симфонічний оркестр, студентський театр СІНТ, ансамбль скрипалів, жіночий і чоловічий вокальні ансамблі, танцювальний колектив, студію художнього слова та ін.), могли скласти й реально складали конкуренцію професійним творчим колективам. Університетські самодіяльні артисти, до яких я мала честь належати, перемагали на всесоюзних універсіадах й оглядах художньої самодіяльності, радували своєю творчістю не тільки студентів і викладачів університету, харків'ян, але й жителів багатьох міст і сіл Радянського Союзу під час своїх подорожей Волгою і Єнісеєм, Леною та Дніпром, у складі університетських агітбригад, що об'їздили практично всі райони Харківської області та інших регіонів нашої країни. І все це було організовано Валентиною Іларіонівною Астаховою.

Окрім самодіяльності, у Валентини Іларіонівни було, як мені здається, ще одне улюблене дитя – громадсько-політична практика (ГПП) студентів. ГПП – це система лекційних і практичних занять, а також громадських заходів, спрямованих на формування організаторських, виховних, лекторських та інших якостей, необхідних фахівцю з вищою освітою для того, щоб ефективно реалізовувати свої функції не тільки як професіонала, але й як керівника, вихователя, організатора того або іншого виробництва. Програма громадсько-політичної практики розроблялася радою ГПП Харківського університету, на чолі якої була Валентина Іларіонівна Астахова. Будучи членом цієї ради, я брала безпосередню участь у реалізації «гепепешних» ідей і планів Валентини Іларіонівни. Скільки лекцій ми прочитали для студентів, скільки організували виступів на підшефних підприємствах, у колгоспах, радгоспах тощо, скіль-

ки провели всесоюзних і республіканських конференцій з ГПП і досліджень її ефективності.

Організаторський геній Валентини Іларіонівни повною мірою виявлявся й виявляється сьогодні під час організації наукових конференцій, семінарів, симпозіумів. Окрім уже зазначених вище конференцій, хочу назвати щорічний науковий форум, який проводиться в Народній українській академії з 2001 року під керівництвом і за безпосередньої участі В. І. Астахової. Щоразу конференція в НУА присвячується одній з актуальних проблем розвитку сучасної освіти. У 2015 році у фокусі уваги учасників конференції стали питання трансформації соціальних функцій освіти в сучасному світі. Незважаючи на традиційний, звичай дуже холодний час проведення конференції (лютий), вона збирає своїх учасників не тільки з провідних дослідницьких центрів України, але й учених Росії, Білорусії, Польщі, Швеції, Казахстану, Литви, Латвії та інших країн. Це говорить не тільки про авторитет цього наукового зібрання, але перш за все про високий авторитет Валентини Іларіонівни Астахової, спілкування з якою як у межах названої конференції, так і на конференціях, організованих іншими ВНЗ та академічними установами, завжди приносить величезне задоволення.

В. І. Астахова – активний член Соціологічної асоціації України (САУ), член бюро її Харківського відділення, організатор і учасник численних заходів, що проводяться під егідою САУ.

Хочу розповісти про ще один вияв організаторського генія В. І. Астахової – її діяльність як керівника Харківської обласної організації Всесоюзного товариства «Знання». Посівши цю статусну позицію, вона запропонувала мені очолити молодіжну комісію товариства «Знання», якою до цього керувала сама. Скільки лекцій з різних тем було організовано нею в той час для всіх категорій населення, зокрема для молоді Харкова й Харківської області. У які тільки куточки нашої області ми не їздили, які тільки заходи не проводили під керівництвом Валентини Іларіонівни. Які чудові лекції читала сама професор Астахова В. І.

Лекторський талант Валентини Іларіонівни завжди викликав і сьогодні викликає у її слухачів неудаване захоплення. Я знаю багато колишніх студентів, які згадують з яким задоволенням вони ходили на її лекції, з яким захопленням слухали її блискучі виступи на конференціях, семінарах тощо. Я знаю багато колег (і сама належу до них), які «по-білому» заздрять приголомшливому вмінню Валентини Іларіонівни захопити своєю лекцією аудиторію, її завжди емоційним і в той же час неймовірно змістовним виступам.

Талант лектора – важлива складова викладацького таланту Валентини Іларіонівни, який, крім того, виявляється в її умінні знайти підхід до кожного студента, відкрити його для самого себе, застерегти від поганих вчинків, спрямувати на шлях істинний. Я спостерігала це, працюючи за сумісництвом у Народній українській академії.

Створення цього навчального закладу – найвидатніше (не побоюся цього слова) досягнення Валентини Іларіонівни Астахової. Ось в чому досягли розквіту її організаторський, науковий і педагогічний таланти! Поєднання цих талантів дало можливість повною мірою розкритися її таланту керівника, перед яким можна тільки зняти капелюх. Мені не раз доводилося переконуватися в тому, з якою колосальною пошаною ставляться до Валентини Іларіонівни її колеги – ректори багатьох українських ВНЗ, віддаючи данину її інноваційному мисленню, здатності оперативно реагувати і впроваджувати в діяльність НУА новітні світові й вітчизняні досягнення в галузі освіти і науки, продукувати нові й нові форми навчальної та на-

укової роботи. Важко собі уявити, як за такий короткий термін, у таких складних умовах Валентині Іларіонівні і її команді вдалося створити такий потужний навчальний заклад, що здобув визнання не тільки колег по освітньому цеху, але, головне, абітурієнтів та їхніх батьків, готових сплачувати за те, щоб діти здобули освіту саме в НУА.

Таланти Валентини Іларіонівни Астахової, які я спробувала хоча б приблизно розкрити вище, і ще безліч інших талантів, якими вона володіє, у своїй сукупності становлять її чудовий людський талант, головною характеристикою якого я б назвала її дивовижне вміння робити цікавим життя тих, хто живе й працює поряд з нею. Саме людський талант Валентини Іларіонівни, неймовірний магнетизм її особистості, одного разу притягнувши мене, як і багатьох інших колег, в орбіту її життя, не дають мені зійти із цієї орбіти вже багато й багато років.

Вітаючи Валентину Іларіонівну Астахову з ювілеєм, я хочу побажати, щоб вона завжди залишалася такою, якою я її знаю й дуже люблю: молодою, красивою, мудрою, жіночною, чарівною, енергійною, креативною, відповідальною, нескінченно відданою своїй справі, сім'ї, друзям і колегам, щирою у своєму ставленні до людей, і, головне, побажати їй здоров'я!

З ювілеєм Вас, мій дорогий Учителю! Дякую Вам за все, чому Ви мене навчили й продовжуєте вчити, за радість і задоволення спілкування з Вами, за те, що Ви допомогли мені відбутися як особистості.

Для мене Ви завжди були, є і будете прикладом освіченості, інтелігентності й високої особистісної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Bauman Z.** Intimations of Postmodernity / Z. Bauman. – London and New York : Ch., 1992. – 232 p.
2. Непрерывное образование в объективе времени : монография / [В. В. Астахов, В. И. Астахова, Е. В. Астахова и др. ; сост.: Н. А. Лобанов, Е. В. Астахова] ; под ред. Н. А. Лобанова, В. Н. Скворцова ; Ленинград. гос. ун-т им. А. С. Пушкина, НИИ соц.-экон. и пед. проблем непрерыв. образования, Харьк. гуманитар. ун-т "Нар. укр. акад.". – СПб. ; Харьков, 2014. – 234 с.
3. Метаморфозы воспитания : [монография / В. И. Астахова, Е. В. Астахова, О. И. Божко и др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2004. – 275 с.

REFERENCES

1. **Bauman Z.** Intimations of Postmodernity. Намек на постмодернизм / Z. Bauman. – London and New York: Ch., 1992. – 232 p.
2. Continuous education through the prism of time: monograph. / [V.I. Astakhova i dr. ; sostavytely: N.A. Lobanov, E.V. Astakhova] ; pod redaktsyey N.A. Lobanova, V.N. Skvortsova ; Lenynhradskyy hosudarstvennyy unyversytet ymeny A.S. Pushkina, Nauchno-ysledovatel'skiy ynstytut sotsyalno-ekonomycheskiye y pedahohycheskykh problem neprerivnoho obrazovanyya, Kharkovskyy humanitarniy unyversytet «Narodnaya ukraynskaya akademyya». – Sankt-Peterburh ; Kharkov, 2014. – 234 p.

4. Научные школы: проблемы теории и практики : [монография / В. И. Астахова, Е. В. Астахов, Е. В. Бирченко и др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой, Е. В. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2005. – 331 с.
5. Інституціоналізація приватної вищої школи / [Валентина Астахова, Катерина Михайльова, Олександр Сидоренко] // Приватна вища школа України на шляху інновацій : монографія / за ред. В. П. Андрущенко, Б. І. Корольова ; Акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти, Харк. гуманіт. ун-т «Нар. укр. акад.» – Х., 2005. – Підрозд. 1.2. – С. 31–95. – Бібліогр. : с. 92–95 (34 назви).
6. Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине : монография / [авт. кол.: В. И. Астахова, Е. Г. Михайлева, Е. В. Астахова и др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2006. – 299 с.
7. Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем: (первый опыт становления и развития в Украине) : монография / [В. И. Астахова, В. В. Астахов, Е. А. Подольская и др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2011. – 214 с.
8. Інноваційний пошук продовжується... (із мирогового досвіду становлення неперервного освіти) : монографія / [авт. кол.: Ануфрієва І. Л., Артеменко Л. А., Астахов В. В. і др.] ; под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2012. – 238 с.
9. Соціологія освіти в Україні / В. Астахова, Е. Михайлева, Е. Батаєва, В. Матвеев // Глобальна соціологія освіти : [кол. моногр.] / Новгород. гос. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; под ред. В. А. Іванової, А. М. Осипова. – Великий Новгород, 2012. – С. 158–174.
10. Студент 21 століття: соціальний портрет на фоні суспільних трансформацій : [колектив. моногр.] / Валентина Астахова, Єлизавета Подольська, Катерина Михайлева [і др.]. – [Saarbrücken] : Lap Lambert Academic Publishing, [2013]. – 428 с.
11. Інтелекція в об'єктиві часу: український варіант / В. И. Астахова // Європ. журн. соц. наук = European Social Science Journal : [международ. науч. журн. / Європ. науч. о-во «Mazleksnes», Международный. исслед. ин-т]. – Рига ; М., 2012. – № 1. – С. 325–330.
12. Академічна культура як фундамент формування сучасного спеціаліста / В. И. Астахова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.» – Х., 2013. – Т. 19. – С. 21–39.
13. Соціологія освіти в Україні / В. И. Астахова, Е. В. Батаєва, Е. Г. Михайлева, В. В. Матвеев // Соціол. дослід. – 2013. – № 1. – С. 91–98.
14. Трансформація цілей і задач національної системи освіти як важливіша складова подолання системного кризису в Україні / В. И. Астахова // Європ. журн. соц. наук. – 2013. – № 12, т. 1. – С. 85–91.
15. Формування інтелектуального потенціала суспільства – головна місія вищої школи / Валентина Астахова // Новий Колеріум. – 2014. – № 1. – С. 29–34.
16. Sociology of Education in Ukraine: History and Modernity in a Context of Research Methodology / V. Astakhova, Ye. Bataeva, Ye. Mykhaylova // The Advanced Science Journal. – Torrance, CA (United States), 2014. – Issue 9, part 2. – P. 164–170.
3. Metamorphoses of upbringing: [monografiya] / Narodnaya ukraynskaya akademya ; pod obshch redaktsyey V.I. Astakhovoy. – Kharkov : Yzdatelstvo NUA, 2004. – 275 p.
4. Scientific schools: theories and practices: monograph : [monografiya] / Narodnaya ukraynskaya akademya; pod obshch redaktsyey V.I. Astakhovoy, E.V.Astakhovoy; Narodnaya ukraynskaya akademya. – Kharkov : Yzdatelstvo NUA, 2005. – 331 p.
5. Institutionalization of private school / [Valentina Astakhova, Katerina Mikhaylova, Oleksandr Sidorenko] // Pryvatna vyshcha shkola Ukrainy na shliakhu do iniovatsii : monografiya / za redaktsyyeyu V. P. Andrushchenka, B. I. Koroliya ; Akademiya pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Instytut vyshchoyi osvity, Kharkovskyy humanitarniy unyversytet «Narodnaya ukraynskaya akademya». – Kharkov, 2005. – Rozdil. 1.2. – P. 31–95.
6. Continuous education in the context of educational reforms in Ukraine: monograph // pod obshch. redaktsyey V. I. Astakhovoy ; Narodnaya ukraynskaya akademya. – Kharkov : Yzdatelstvo NUA, 2006. – 299 p.
7. Continuous education as a principle of the functioning of contemporary educational systems (the first experience of development in Ukraine): monograph / pod obshch. redaktsyey V. I. Astakhovoy ; Narodnaya ukraynskaya akademya. – Kharkov : Yzdatelstvo NUA, 2011. – 214 p.
8. A search for innovation continues... (from the world experience of continuous education) : monograph. / [avt. kol. : Anufrieva I. L., Artemenko L. A., Astakhov V. V. i dr.] ; pod obshch. red. V. I. Astakhovoy ; Nar. ukr. akad. – Kharkov : Izd-vo NUA, 2012. – 238 p.
9. Sociology of education in Ukraine / V. Astakhova, E. Mikhaylieva, E. Bataeva, V. Matveev // Globalnaya sotsiologiya obrazovaniya : [kol. monogr.] / pod red. V. A. Ivanovoy, A. M. Osipova ; Novgorod. gos. un-t im. Yaroslava Mudrogo. – Velikiy Novgorod, 2012. – P. 158–174.
10. The student of the 21st century: a social portrait against the background of social transformations : [collective monograph] / Valentina Astakhova, Elizaveta Podol'skaya, Ekaterina Mikhaylova [i dr.]. – [Saarbrücken] : Lap Lambert Academic Publishing, [2013]. – 428 s.
11. Intelligensia through the prism of time: a Ukrainian variety / V. I. Astakhova // Evrop. zhurn. sots. nauk = European Social Science Journal : [mezhdunar. nauch. zhurn. / Evrop. nauch. o-vo «Mazleksnes», Mezhdunar. issled. in-t]. – Riga ; M., 2012. – № 1. – P. 325–330.
12. Academic culture as a basis for the development of a modern specialist / V. I. Astakhova // Vcheni zap. Khark. humanit. un-tu «Nar. ukr. akad.» – Kh., 2013. – T. 19. – P. 21–39.
13. Sociology of education in Ukraine / V. I. Astakhova, E. V. Bataeva, E. G. Mikhaylova, V. V. Matveev // Sotsiol. issled. – 2013. – № 1. – S. 91–98.
14. Transformation of the aims and tasks of the national system of education as a major factor of overcoming the systemic crisis in Ukraine / V. I. Astakhova // Evrop. zhurn. sots. nauk. – 2013. – № 12, t. 1. – P. 85–91.
15. Forming an intellectual potential of society is the main mission of higher school / Valentina Astakhova // Noviy Kolegium. – 2014. – № 1. – P. 29–34.
16. Sociology of Education in Ukraine: History and Modernity in a Context of Research Methodology / V. Astakhova, Ye. Bataeva, Ye. Mykhaylova // The Advanced Science Journal. – Torrance, CA (United States), 2014. – Issue 9, part 2. – P. 164–170.